

A vallás meghatározása egy pluralista társadalomban

Amikor a vallástudósok szembetalálták magukat azzal a kérdéssel, hogy miként határozzák meg a mai, változó, pluralista társadalomban a vallásgyakorlatot, megvizsgálták minden hit lényegi jellemzőit, és azt, hogy ezek a tényezők hogyan nyilvánulnak meg a Szcientológia vallásban.

Sokan úgy vélik, tudják a választ e kérdésre: „Mi a vallás?” Az egyes személyek által használt definíciót szinte minden esetben a személyes vallási örökség és tapasztalat határozza meg, habár a történelem nyilvánvalóvá tette e nézőpont veszedelmes voltát. Az ilyen megközelítések vezettek a kereszteshadjárokhoz, a spanyol inkvizícióhoz, a többszáz éves vérontáshoz

Hollandiában és szerte Európában, valamint Észak-Írország szenvedéseire.

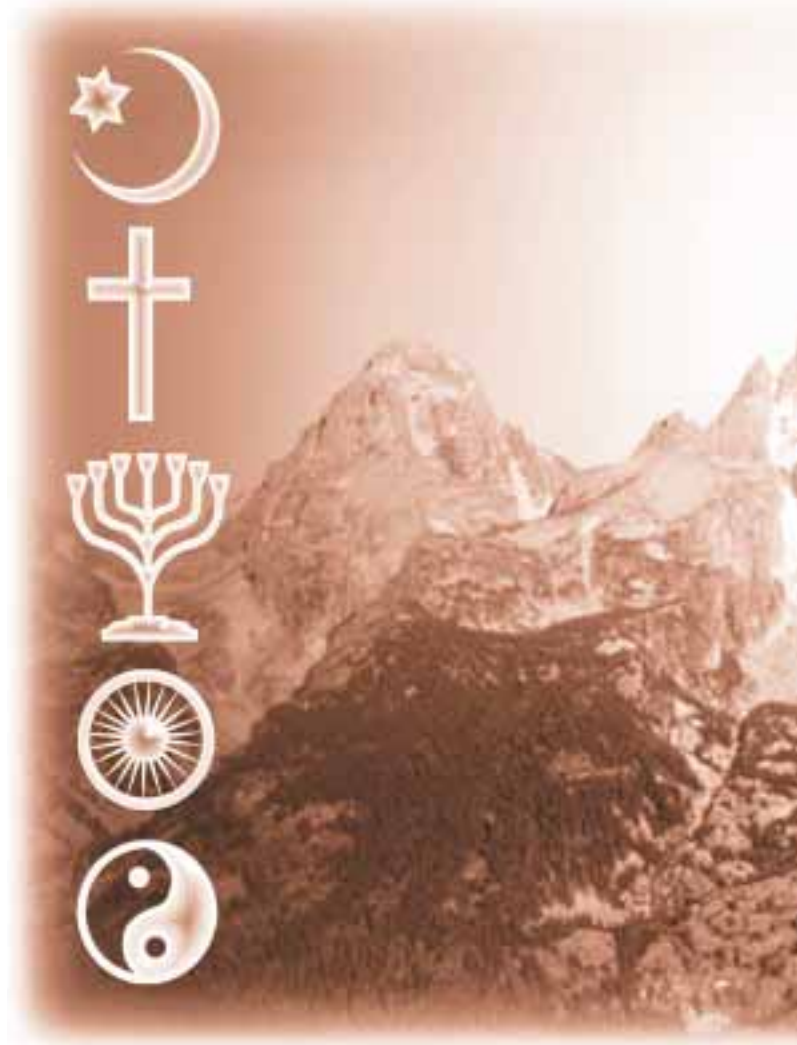
Még általánosabban, a vallás meghatározásakor használt korlátozó megközelítések, a diszkrimináció és más, az emberi jogok megsértésének kevésbé erőszakos, de nem kevésbé romboló formáihoz vezetnek – elsősorban az új vagy ismeretlen vallások tagjaival szemben.

Az évszázadok során a nyugati gondolkodók a témakört a zsidó–keresztény tradíció egyedülálló nézőpontjából közelítették meg. Ez a megközelítés két alapvető, de egymással összefüggő hitelvi nézetrendszer köré csoportosul: az egyik az a hit, hogy létezik egy, az embertől elkülönülő és tőle különböző, egyéni teremtő Isten, a másik pedig, hogy az ember legmagasabb szintű tevékenysége az, hogy imádja Istent, fohászkodik hozzá, s hódol neki. Amennyiben egy hittételi irányzatban ezek a tanítások nem nyilvánultak meg, akkor azt nem tekintették vallásnak.

Ez a hitelvi megközelítés tükrözte azt a módot is, ahogyan a nyugati hittudósok a civilizált társadalmak kezdetétől majdhogynem napjainkig a vallási gondolatokat és gyakorlatokat elemezték. Évszázadokon keresztül a „vallás” szó és a „kereszténység” kifejezés jóformán egymás szinonimái voltak. Henry Fielding maró gúnnyal, találóan jellemzi korának uralkodó hitét: „A vallás alatt a kereszténységet értem, a kereszténység alatt a protestantizmust értem, a protestantizmus alatt az Anglikán Egyházat értem, ahogyan azt a törvény megerősítette.” Anglia egészen 1837-ig gyakorlatilag elzárkózott az elől, hogy a zsidó vallást valódi vallásként kezelje a jótekonysági törvény szempontjából.

A vallások megítélésének ez a megtévesztően egyszerű modellje nem puszta bezárta a kaput több más vallás előtt, de tágra is nyitotta azt az üldöztetés előtt – hangsúlyozva, hogy a vallás „meghatározása” messze több egy elméleti vitapontnál. Ez egyenlőtlen bánásmódot, diszkriminációt, sőt erőszakot eredményezett.

Szerencsére a modern társadalom átfogóbbá vált, Nyugaton változatos vallási megnyilvánulások virágoztak fel, és a tudósok és mások is kezdtek rájönni, hogy a hitelvi megközelítés igen nehezen

A Kelet nézőpontja szerint eltérő hittételeik és gyakorlataik ellenére a vallások csak különböző utak, amelyek ugyanabhoz a végső létezéshez vezetnek. Egy ősi japán költemény ezt a következőképpen fogalmazza meg: „Sok ösvény van a hegy lábánál, de a Hold látványa a csúcsról ugyanolyan.”

alkalmazható a zsidó–keresztény hagyománytól eltérő gyökerekkel rendelkező vallások esetében – ez a felfedezés végső soron egy felvilágosult nézőpontváltást eredményezett. A vallás meghatározásának hagyományos megközelítésében rejlő torzítás akkor vált különösen nyilván

A vallás meghatározása egy pluralista társadalomban

vánvalóvá, amikor a benszülött vagy keleti vallások kerültek napirendre, mivel sokuk esetében nincs Isten vagy Legfelsőbb Lény, nem is beszélve az egyéni teremtő Istenről, illetve némelyik közülük hajlik arra, hogy a vallást a mindennapi élet szerves részének tekintse.

Csakugyan, jónéhány benszülött vallásra alig jellemző a hitszerkezet; néhány olyan keleti vallás pedig, mint a zen buddhizmus vagy a hindu bhakti, a hittételt a szellemi fejlődésnek rendeli alá, sőt, gátló tényezőnek tekinti. Egyébként hogyan is tagadhatná bárki is a theravada buddhizmus

vagy a dzsainizmus vallás voltát, amelyeknél nincs Legfelsőbb Lény, ugyanakkor öt évszázaddal előzik meg a kereszténységet? S mi van a számos hindu szektával, amelyek ugyan sok istenséget ismernek el, ugyanakkor világosan alárendelik őket a végső célnak – „az Én” és az „abszolútum” egyesülésének? S vajon mi van a taoizmussal, amelyet csak „felismerni” lehet, meghatározni nem, vagy a konfucianizmussal, ahol a cél a jellem, s elérésének útja a bölcsesség?

A modern hittudósok mára meg egyeznek abban, hogy a vallás vizsgálatának objektíven kell történnie, nem alapulhat semmilyen konkrét hagyományból származó felfogásmódon. Az olyan meghatározás használata, amely egy konkrét vallási hagyomány felé torzít, bizonyosan diszkriminál a vallások között, és valójában különböző szintű vallási üldöztetéshez vezethet. Ehelyett a szakértők kiszélesítették nézőpontjukat, hogy létrejöjjön az, amit Bryan Wilson professzor, az Oxfordi Egyetem nyugalmazott docense „morális szempontból semleges meghatározásnak” nevez, ami „vallásalkotónak elismert összetevőkből áll, függetlenül a hitvallások lényegétől, a tényleges gyakorlat természetétől és a tisztviselők formális helyzetétől a szolgálatban”. Így egy vallás hittételeit és gyakorlatát korrektül és torzításmentesen lehet értelmezni.

Ma még mindig sokféle módon határozzák meg a vallást. Az utóbbi időkben az „összehasonlító valláselemzés” irányába mutató tendencia érvényesül, amely a vallás megértését a vallás alkotórészeinek kultúránkenti összehasonlításán keresztül közelíti meg. Ezen megközelítés, valamint az összefüggés, amiből ez kifejlődött, az alábbiakban kerül kifejtésre.

A NYUGATI TUDÓSOK ÁLTAL ALKALMAZOTT VALLÁSMEGHATÁROZÁSI MEGKÖZELÍTÉSEK

A vallást évszázadokig tantételek alapján határozták meg, elsődlegesen pedig annak alapján, hogy e kérdéses tantételek vajon ugyanolyan jellemzőket mutatnak-e, mint a kereszténység. A tantételeken alapuló vizsgálat határmezsgyéjének átlépésére tett legelső kísérletek az 1980-as évek elején történtek, amikor a tudósok kezdték figyelembe venni az ösztönös megérzést, valamint a tapasztalatokon alapuló tényezőket, hogy nagyobb hangsúlyt adjanak az ember belső vallási érzéseinek. Ez sarkalatos volt az ázsiai vallásoknál, de az elemzés nyugati módozataiból hiányzott. Ez egy sokkal „lelkibb” megközelítést eredményezett, amelyet Friedrich Schleiermacher német teológus vallásmeghatározása is példáz: „az abszolút függés érzése” – szemben a valami mástól, valami istenitől való „viszonylagos” függés érzésével.

Hosszú évekig a vallásokat olyan módszerekkel értelmezték, amelyek gyakorta sokkal inkább spekuláción, mint valós tényeken, különösen pedig a keleti vallások tényleges ismeretén alapultak. Végül – történetesen az 1860-as években – egy oxfordi tudós, Max Müller felszólított a „vallás tudományának” létrehozására, amely valós tények, igazságos és pontos összehasonlítási módszerek alapján, objektív vizsgálaton keresztül értelmezné a vallást.

Az 1900-as években az antropológusok és a szociológusok azzal érveltek, hogy a vallási tanokat és gyakorlatot csak olyan kulturális környezetben lehet értelmezni, amiből azok kifejlődtek. Az Emile Durkheim és Max Weber vezette szociológusok csoportja kijelentette, hogy a vallást az azt összetevő társadalmi tényezők alapján kell elemezni, és a vallási hitet annak társadalmi, gazdasági, politikai, pszichológiai és kulturális összetevőire

szűkítették. Az általuk javasolt számos megközelítés kritikát váltott ki, mivel nem érintették a sokak által a vallások lényegi elemének tekintett transzcendenciát.

Ez a transzcendencia eszme, amely „feljutást”, „áthidalást” vagy „átkelést” jelent, minden vallási hitrendszer alapvető jellemzője, és a vallásmeghatározás összes modern megközelítésének központi eleme. A transzcendencia kapcsolatot létesít a természetes világ és a természetfeletti között; lehetőséget teremt az ember számára, hogy túllépjen biológiai vagy fizikai állapotának korlátain, át az isteni helyre. Ez a hely lehet fizikai, mint egy szentély vagy egy templom, vagy elgondolt, mint egy elképzelés vagy egy elv – vagy esetleg mindkettő.

Az isteni vagy természetfeletti és a fizikai világ közötti – a „szent” és a „világi” közötti – különbség szintén sarkalatos jellemzője a vallási hitnek, és ez egyben a vallásmeghatározások többségének elidegeníthetetlen részét képező felfogás is. Ez az elkülönülés a legnyilvánvalóbban a vallásos szertartásokban, szokásokban és kellekben jelenik meg.

Rövidesen a vallásmeghatározás újabb megközelítései alakultak ki, melyek Schleiermacher munkájára épültek, ugyanakkor elkerülték a „korlátozó” módszert, amely olyannyira a társadalmi tényezőkre fókuszált. Az új megközelítés széles körben ismert képviselői közül kettő, Rudolf Otto és Mircea Eliade a vallást abból a szempontból vizsgálták, hogy az egyén hogyan tapasztalja meg a szentséget, melynek tudatosságát úgy írták le, mint egy intenzíven mély vallási érzést. Ők nagyobb figyelmet szenteltek az egyének által szentnek vagy természetfeletti hatalommal felruházottnak tartott dolgoknak, lett légyen szó tárgyról, személyről vagy tevékenységről.

A vallástörténész Joachim Wach által képviselt másik megközelítés a vallást szintén a vallási szimbólumok szempontjából elemezte. Wach kiterjesztette a

A vallás meghatározása egy pluralista társadalomban

szimbólumokról alkotott szokásos elképzelést, hogy az felölelje az embereket és a tevékenységeket, sőt az intézményeket is – ennél fogva bármilyen tevékenység, dolog vagy személy hídként vagy kapcsolatként szolgálhat a szent és az anyagi világ között. Ezen létrehozott kapcsolatokat „a vallásos kifejeződés formáinak” hívta, és három fő kategóriába csoportosította őket: (1) a vallásos kifejeződés elméleti formái – tanok, hitek, mítoszok és közmondások, (2) a vallásos kifejeződés gyakorlati formái – istentiszteletek, rítusok és szertartások, és (3) a vallási kifejeződés szociológiai formái – szervezetek, kapcsolatok és felhatalmazások.

Noha a kortárs hittudósok bizonyosan nem döntöttek a vallás általános érvényű meghatározásáról, úgy tűnik, hogy általános a megegyezés, miszerint a vallási kifejeződés ezen három formája pontosan tükrözi a vallások lényegi, közös vonásait. A vallások alapvető megközelítése kutatja:

- A természetfelettre, a fizikai világ határait meghaladó, valamiféle „végső létezésre” irányuló hitet. Ez a végső létezés lehet egy Isten, több isten, vagy Legfelsőbb Lény, de lehet egyszerűen valamiféle természetfeletti elv is, mint például a lélekvándorlásba vetett hit;

- A vallásgyakorlatot, amely lehetővé teszi az ember számára, hogy kapcsolatba kerüljön, megértse és elérje az egybeolvadást vagy közösséget ezzel a végső létezéssel;

- A hívők közösségét, akik ezen végső létezés követésére egyesülnek.

A vallásokat összehasonlító tudósok többsége mára egyetért ezzel a hármas megközelítéssel, mivel ez vallási torzításoktól mentes, nem tolakodó, és kerüli a

vallási hit vagy gyakorlat értékelését. Ez Dr. Wilson szavaival élve valóban egy „morális szempontból semleges” meghatározás.

ÉRVÉNYÜKET VESZTETT NEMZETKÖZI SZABVÁNYOK

A vallás ilyen módon történő meghatározását korunk tudósai a témakör korrekkt megközelítéseként használhatnák, a nemzetközi emberi jogi törvény ugyanakkor egyedüli megközelítésként rendelkezik róla. S noha a nemzetközi emberi jogi eszközök szándékosan nem határozzák meg a vallást, ugyanakkor létrehozzák a nemzetközi szabvány lényegét azzal, hogy megkövetelik a kormányoktól, hogy ne használjanak diszkriminatív meghatározásokat, illetve az objektív meghatározásokat ne alkalmazzák diszkriminatív módon.

Sajnálatos módon túlságosan is nyilvánvaló, hogy még a demokratikus társadalmakban is előfordul vallási diszkrimináció. A nemzetközileg nagy tetszésnyilvánítással üdvözölt 1997-es *Vallás- és lelkiismereti szabadság: A világ országait felölelő jelentés* címet viselő tanulmány, amelyet az Essexi Egyetem Emberi Jogi Központja 50 ország szakértőivel közösen készített, úgy találta, hogy a vallás fogalmának „szűklátókörű értelmezései” miatt széles körben fordul elő vallási diszkrimináció és elnyomás.

Ez ellen a diszkrimináció ellen védelmet nyújtó néhány legfontosabb nemzetközi szabványt az ENSZ alkotta meg, amely elsődleges céljai egyikeként „az emberi jogok, valamint faji, nemi, nyelvi vagy vallási megkülönböztetés nélkül

Ez a transzcendencia eszme, amely „feljutást” vagy „átkelést” jelent, minden vallási bitrendszer alapvető jellemzője. A transzcendencia lehetőségét teremt az ember számára, hogy átlépjen fizikai állapotának korlátain, és az isteni helyre kerüljön.

Az Egyesült Nemzetek Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Konvenciója, valamint más emberi jogi megállapodások a gondolat szabadságának, a lelkiismereti és vallásszabadságnak széles körét védik és garantálják a világ ezen egyezményeket aláíró 137 országában.

A vallás meghatározása egy pluralista társadalomban

minden ember alapvető szabadságának tiszteletére” törekszik (az Alapokmány I(3) cikkelye). Az egyenlőség és diszkriminációmentesség ezen elvei olyan alapvető jelentőségűek, hogy a *nemzetközi szokásjog elveinek* tekintik őket, és minden civilizált nemzetre nézve kötelező érvényűek.

Ezen elvek támogatása érdekében az Egyesült Nemzetek emberi jogi egyezményei, határozatai és jelentései arra szólítják fel az összes tagállamot, hogy olyan vallásmeghatározást használjanak, amely elegendően objektív és átfogó ahhoz, hogy elkerülje a vallások közötti diszkriminációt. Ennek okán az Egyesült Nemzetek elvetette a zsidó–keresztény elvrendszerekből származó vizsgálatokat, mint elavultakat, és helyettük egy „morális szempontból semleges” megközelítést javasolt, olyat, mint amelyet a hittudósok követtek.

A vallási toleranciára vonatkozó ezen rendelkezés világosan szerepel az Egyesült Nemzetek Emberi Jogi Bizottsága által a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Konvenciója 18. szakaszának alapján elfogadott hiteles irányelvekben, amelyek garantálják a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságát abban a 137 országban, amelyek aláírták és ratifikálták azokat. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága, amely annak biztosításáért felelős, hogy a Konvenció aláírói teljesítsék a kötelezettségeket, kifejezetten figyelmeztette őket, hogy ne alkalmazzanak diszkriminációt egyetlen vallással szemben sem. A Bizottság arra szólította fel az aláírókat, hogy az összes vallást egyenlően kezeljék, különösen azokat, amelyek „újonnan alakultak, vagy olyan vallási kisebbséget képviselnek, amelyek a túlsúlyban lévő vallási közösség részéről gyűlölködésnek vannak kitéve”, valamint azokat, amelyek

esetleg „nem-teisztikus” hitrendszerrel rendelkeznek (2. paragrafus).

Az ENSZ vallási ügyekben legfőbb felelőse, a Vallási Intolerancia Különleges Referense kihangsúlyozta a vallásmeghatározás tágan értelmezett megközelítésére vonatkozó utasítás fontosságát, megállapítva, hogy egy olyan csoport, amely „túlmege az egyszerű hiten, és egy istenséghez fohászkodik, vagy legalábbis a természetfelettihez, a transzcendenshez, az abszolúthoz vagy a szenthez, az a vallás hatáskörébe kerül”. Az ENSZ Vallási Referense kifejezetten elvetette a vallásként való elismerésre vonatkozó, néhány kormány által alkalmazott szabványokat, amelyek a csoport nagyságát vagy a fennállás időtartamát vették alapul.

Az ezen a területen működő más nemzetközi szervezetek ugyanezt a megközelítést használják. Az Emberi Jogok Európai Bírósága például rutinszerűen bocsát ki végzéseket, amelyek elismerik és védik a vallási kisebbségek jogait. Egy kapcsolódó szervezet, az Európa Tanács Emberi Jogi Igazgatóságának Emberi Jogi Tájékoztatói Központja kimondja, hogy az Európai Emberi Jogi Konvencióban a vallás tág értelmezése „nem korlátozódik a széles körben elterjedt és általánosan elismert vallásokra, hanem alkalmazásra kerül a ritka vagy gyakorlatilag ismeretlen hittételekre is”, s hogy a vallást „tágan kell értelmezni”. 1997 áprilisában az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet által egybehívott vallásszakértők testülete, a több mint 50 országot képviselő csoport megerősítette, hogy az Egyesült Nemzetek tágabb értelmű szabványait kell alkalmazni a vallás bármely meghatározásához, hogy az védelmet nyújtson a nem hagyományos és kisebb vallások számára.

A VALLÁSOK ÁLTALÁNOS FUNKCIÓI

A vallás lényegi jellemzőinek megértése döntő fontosságú a vallás beazonosítása szempontjából, de nem elégséges annak a teljes megértéséhez, hogy mit jelent a vallás a mai modern társadalomban. Ebben az összefüggésben a hittudósok és szociológusok munkáinak tanulmányozása megint csak tanulságos. A vallás sine qua non tulajdonságainak elkülönítésén túlmenően sok dolog mutat a modern vallásban jelenlévő általános funkciókra is.

Minden egyes vallás valószínűleg legfontosabb rendeltetése – gyakorlatilag elsődleges ügye – az üdvözítés, a megmentés. Ez nem korlátozódik a lélek megmentésére, amely a zsidó–keresztény hagyomány szerint elsődlegesen az ember végzetére koncentrál. Pedig az üdvözülés (angolul: salvation) valódi jelentését a szó eredetében találjuk, amely a latin „salutas” szóból származik, és „sértetlenséget” vagy „teljességet” jelent. Így tehát az üdvözülésnek tényleg köze van az ember jelenlegi életében történő „sértetlenné” vagy „teljessé” tételéhez. A vallások ezt úgy valósítják meg, hogy megadják követőiknek a nehézségek elhárításához szükséges eszközöket, vagy megmutatják, hogy mit kell tenniük vagy hinniük ahhoz, hogy létezésük értelmes, az élet jelentős viszontagságaitól mentes legyen.

Természetesen az üdvözüléshez vezető különböző ösvények vallásról vallásra igen változatosak – kezdve az egy „üdvözítő” istenbe vetett hittel, a különböző isteneknek történő áldozatok bemutatásán át az ősök kultuszáig –, sajátos viselkedési normákat követnek, bizonyos szertartásokat végeznek, meditációt folytatnak.

Egy másik kapcsolódó, és legalább ennyire fontos feladata az egyes vallásoknak a kozmológia megfogalmazása. Minden vallásnak saját, jellegzetes szemlélete van a kozmoszt illetően – a fizikai univerzum

természetéről, beleértve az időt és a teret, a világról, amelyben élünk, és benne az ember helyéről. Ez a kozmológia alkotja a filozófiai alapot, amelyre az adott vallás épül, és gyakorlatilag „a vallás filozófiájává” válik. Ez a vallásos filozófia pedig a vallás eszme- és hitrendszerét határozza meg, biztosítja egyedülállóságát, és gyakorta az egyetlen rendkívüli jellemző, amely új tagokat vonz. Amint azt India hírneves tudósa, Sri Aurobindo megállapította: „Az a vallás, amely nem a filozófiai igazság kifejeződése, babonává és szellemi sötétségévé korcsosul.”

Hasonlóképpen, az *ortodoxia megőrzése* majdnem minden vallás közös jellemzője, a vallás hittételei, gyakorlatai, hagyományai és a szentírása integritását biztosítani hivatott rendszabályai pedig az igen egyszerűtől a jogilag kifinomultig terjednek. A *Jelenések könyve* 22:18 óva int a keresztény vallási szöveg megváltoztatásától vagy törlésétől. A katolicizmusban a teljes jezsuita vallási rendnek a szentírás integritása felett kell őrködnie. A Keresztény Tudomány Egyháza más egyházakkal együtt jogi eszközöket használt – olyanokat, mint a szerzői jogi törvények – annak biztosítása érdekében, hogy a szent munkákat ne hogy kiforgassák eredeti mivoltukból, és helytelenül alkalmazzák őket.

Etikai és erkölcsi kódexek létrehozása, valamint a magatartást és a „jó magaviseletet” vezérlő irányelvek szembevetően megjelennek jóformán minden vallásban, és olyan különböző formákban fejeződnek ki, mint a Tízparancsolat a judaizmusban, vagy az Aranyszabály a kereszténységben, a nemes nyolcas út a buddhizmusban, és a dharma, az örök törvény a hinduizmusban. A néhai hittudós és szerző, Mircea Eliade megjegyezte, hogy habár a vallás a szentségre vonatkozik, az emberi viselkedést szintén vezérli: „Az isteni viselkedés követésével az ember az istenek közelébe helyezi s ott tartja magát.”

A *lélek gyógyítása* a legősibb és legalapvetőbb eleme a vallásnak, megtalálható a

A vallás meghatározása egy pluralista társadalomban

hinduizmus számos, ajurvédikus gyakorlatában, a korai kereszténységénél, a buddhizmus néhány iskolájában és jónéhány modern vallási felekezetnél, mint például a Keresztény Tudományban és a pünkösdistáknál. „Az olyan vallás, amely nem gyógyít, soká nem maradhat fenn” – mondja David Chidester, a dél-afrikai Capetown Egyetem professzora, rámutatva arra, hogy a vallás csak a modern világban mondott le a test és az elme gyógyítása iránti elsődleges felelősségről.

Majdnem minden vallás gondoskodik valamilyen útról, hogy segítsen tagjainak a személyes problémáik megoldásában. A zsidó-keresztény hagyományon alapuló vallások esetében ez gyakran lelkipásztori tanácsadás formájában történik, különösen akkor, amikor a hívő problémájának a házasság nehézségeihez van köze, vagy problémája van a munkájában vagy az iskolában, magatartása antiszociális vagy önpusztító – mint például a drog- vagy alkoholfüggőség esetében –, vagy csak egyszerűen megviseli a mindennapi élet. Az egyházak növekvő mértékben ösztönzik tagjait, hogy problémáikat olyan módszerekkel oldják meg, mint a könyvolvasás vagy a felvételről lejátszott leckék hallgatása otthonuk bizalmas légkörében. Más vallások különleges szertartásokat írnak elő a személyes problémák megoldására. A katolikusok gyakran alkalmazzák e célra a gyónást. Dr. Wilson úgy jellemezte ezt a funkciót, mint ami „közvetlen menekülést biztosít a fenyegető szenvedéstől és megpróbáltatásoktól”.

A vallás számos egyéb funkcióját felsorolhatnánk itt. A tudósok és történészek ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy ezen vagy más funkciók egyikének vagy többségének jelenléte vagy hiánya nem

téveszthető össze a vallást „meghatározó” tényezővel. Ezek sokkal inkább mélyebb megértést biztosítanak a vallásnak a modern társadalomban betöltött kiemelkedő jelentőségéről, és arról, hogy az egyes vallások mit jelentenek a hozzájuk csatlakozók számára.

Minden vallásnak saját, jellegzetes szemlélete van a kozmoszt illetően

– a fizikai univerzum természetéről, beleértve az időt és a teret, a világról, amelyben élünk, és benne az ember helyéről.

A KORMÁNYZATI SZERVEK MEGKÖZELÍTÉSE A VALLÁS- MEGHATÁROZÁST ILLETOEN

A vallás meghatározásainak létezik egy másik forrása – a kormányzati szervek. A kormány intézkedéseinek rendszeresen meg kell határozniuk, hogy egy konkrét csoport vallásos-e, s így jogosult-e néhány olyan kiváltságra, amelyet kizárólag vallásos szervezeteknek adományoznak. Ez a kiváltság lehet egy speciális adózási kategóriába való besorolás, adómentesség, fel-

hatalmazás a házasságkötésekre, vagy néhány helyen pusztán a betegek vagy szenvedők lelki gyógyításának egyszerű joga. Néhány országban – különösen, amelyekben egy államvallás az uralkodó – a vallási csoportoktól megkövetelik a nyilvántartásba vételüket, valamint a kormány általi elfogadásukat, még mielőtt elkezdnék működesüket, vagy akár csak istentiszteletet tartanának.

Az országok között meglévő konkrét kulturális különbség ellenére napjaink bírósági határozatai a vallás tag meghatározását fogadják el, amely úgy tűnik, hogy tökéletesen illik az összehasonlító vallástudomány tudósai által képviselt, „morális szempontból semleges” megközelítéshez. Éppen a legutóbbi néhány évben utasították el Olaszország, az Egyesült Államok,

Ausztrália, Új-Zéland és India legfelsőbb bíróságai a kizárólagosan teisztikus vallás-meghatározást. Olaszország Legfelsőbb Bírósága konkrétan úgy rendelkezett, hogy a bíróságok kérjék ki vallásszakértők véleményét, amikor arról határoznak, hogy a hittételek egy csoportja vallásos-e.

A gyakorlatban Ausztrália Legfelsőbb Bírósága által *Az Új Hit Egyháza kontra Személyi Jövedelemadó Biztosa* (1983) 154 CLR 120 számú végzésében elfogadott vallásmeghatározást akár egy hittudós is írhatta volna. Ebben a szakvéleményében a bíróság négy, az elfogadott vallások empirikus elemzéséből származó csoportjellemzőt állított fel: (1) hit valami természetfeletti, valamely, az érzékelhető feletti létezésben; (2) hitének kérdése az ember természetéhez, az univerzumban elfoglalt helyéhez és a természetfeletti dolgokhoz való viszonyához kapcsolódik; (3) ezen hit eredményeként a csatlakozóktól megkövetelik vagy arra ösztönzik őket, hogy sajátos magatartási kódexet kövessenek, vagy olyan sajátos gyakorlattal foglalkozzanak, amely természetfeletti jelentőséggel bír; (4) a csatlakozók egy vagy több, azonosítható csoportot alkossanak.

Számos – ha nem a legtöbb – döntéshozó kormányhivatalnok egyáltalán nem ismeri a vallásos gondolkodás sokoldalúságának finom árnyalatait. A vallásról alkotott nézeteiket pedig minden valószínűség szerint saját tapasztalataik, valamint annak a vallási világnak a nézetei, hitgyakorlata és kellékei határolják be, amelyben születek és nevelkedtek. Így tehát egyáltalán nem lenne szokatlan, ha annyi vallás-meghatározás lenne, mint amennyi döntéshozó. Az objektív egységesség ezen hiánya miatt könnyű megérteni, hogyan jelenhet meg – szándékosan vagy sem – a vallások közötti diszkrimináció.

A SZCIENTOLÓGIA VALLÁS HITELESSÉGE ÁTTEKINTÉS

Habár a vallásosság morális szempontból semleges és jól tájékozott megközelítést alkalmazók aránya növekszik az egyetemi és kormánykörökben, a Szcientológia Egyházzal mégis gyakran megkérdezik, hogy miért szükséges vallásként kezelni, hiszen egyik hittétele és gyakorlata sem illeszkedik a zsidó–keresztény hagyományhoz. Amint az ebben a könyvben a későbbiek során is kifejtésre kerül, a Szcientológusok hisznek ugyan egy Legfelsőbb Lény létezésében, aki a Szcientológia kozmológiájának csúcán helyezkedik el, a Szcientológia vallási gyakorlata mégsem tartalmaz istentiszteletet, fohászkodást vagy imádatot, melyek a zsidó–keresztény hagyomány elsődleges vallásgyakorlatai. A Szcientológia vallásgyakorlata abban „különbözik” a hagyományos nyugati vallások gyakorlatától, hogy inkább arra törekszik, hogy jobba tegye az egyénnek a Legfelsőbb Lényre vonatkozó megértését, valamint a vele és az egész kozmosszal való kapcsolatát, mintsem hogy egyszerűen istentiszteletet vagy imádatot tükrözzön. Ebben a vonatkozásban a Szcientológia több hasonlóságot mutat számos keleti vallással, melyek arra törekszenek, hogy növeljék az egyén megértését, és javítsák valamilyen másik természetfeletti lényvel, elvvel vagy hatalommal való kapcsolatát.

Annak érdekében, hogy segítsünk másoknak megérteni, hogy a Szcientológia hogyan viszonyul a többi valláshoz, a Szcientológia Egyház felkért jónéhány nemzetközileg elismert hittudóst, illetve különböző tudományágak szakértőit, hogy vizsgálják meg a Szcientológia hitvallásait, gyakorlatát és szervezeteit, és mondjanak véleményt a vallásosságát illetően. Ezen szakértők, akik közül mindenki

A vallás meghatározása egy pluralista társadalomban

a „morális szempontból semleges” álláspont alapján vizsgálta a Szcientológiát, egyetértettek abban, hogy az vallás.

Néhány szakértő véleménye a jelen könyv függelékeiben található. Ezek a következők:

1. Dr. Bryan R. Wilson

*a szociológia címzetes docense,
Oxfordi Egyetem*

Wilson professzor a világ egyik legnagyobb hírű szaktekinthelye az összehasonlító vallástudományban, és több mint 20 évig tanulmányozta a Szcientológiát, sokat értekezett a vallásról. A háromágú megközelítést alkalmazva Dr. Wilson egy 20 tényező „valószínűségi leltárt” használt fel, amelyről megállapította, hogy ilyen vagy olyan kombinációban bármely vallásra jellemzőek. Dr. Wilson kiterjedt véleményt írt, elemezve a Szcientológiának, valamint a világ többi fontos vallásának főbb vonásait. Megállapítva, hogy „a Szcientológia a vallási hiedelmek és gyakorlatok tiszta rendszere, amely híveiből mély és őszinte elkötelezettséget vált ki”, arra a végső következtetésre jutott, hogy „világos számomra, hogy a Szcientológia egy bona fide vallás, és ilyennek kell tekinteni”.

2. Dr. M. Darrol Bryant

*a vallás és kultúra professzora,
Renison College,
Waterloo-i Egyetem, Kanada*

Amióta a 70-es évek közepén először találkozott a Szcientológiával, Dr. Bryant hosszas vizsgálatot végzett e vallásról. Nála a vallásosság próbája egy háromágú megközelítés alkalmazása, amelyet ő így definiál: „férfiak és asszonyok olyan közössége, amelyet hitek, gyakorlatok, viselkedések és rituálék komplexuma köt

össze, és ezek – ezen Út által – az emberi és a szent/isteni életet igyekeznek összekapcsolni egymással”. Dr. Wilsonhoz hasonlóan Dr. Bryant is azt a következtetést vont le, hogy „a Szcientológia vallás”. „Mevannak saját jellemző vallási gyakorlatai és rituális élete, saját tekintélyértékű szövegei és közösségépítő tevékenységei.”

3. Dr. Régis Dericquebourg

*vallásszociológia professzor,
III. Lille-i Egyetem, Franciaország*

Dr. Dericquebourg a háromágú megközelítés egy másik, módosított fajtáját használja próbaként, amely a következő dolgokat keresi: (1) egy kozmológiát, amelyben az univerzum jelentést vesz fel egy vagy több természetfeletti erő tekintetében, (2) egy erkölcsrendszert, amely ebben a kozmológiában gyökerezik, amely irányítást és kalauzólást ad, (3) eszközöket vagy gyakorlatokat, amelyek az emberi lényeket kapcsolatba hozzák a természetfeletti elvvel, valamint (4) egy követőkből álló közösséget. A Szcientológia Írásainak és gyakorlatának tanulmányozása, valamint majdnem 300 francia Szcientológus megkérdezése után Dr. Dericquebourg könnyen vont le következtetését, miszerint a Szcientológia hiteles vallás: „A Szcientológia rendelkezik a vallások jellemzőivel. Van teológiája, egy sor gyakorlata, amelyek lehetővé teszik a minden emberi lényben meglevő szellemi rész elérését, egy igen bürokratikus egyházi struktúra, valamint vallási szertartások... A Szcientológusok kiterjesztik a racionalitás eszközeit egy misztikus ösvény, egy öntranszformáció, valamint a világ transzformációja szolgálatában. Valószínűleg ebből az okból tűnik egye-

dülállóan a vallások között.”

4. Dr. Alejandro Frigerio
*a szociológia társprofesszora,
Argentína Katolikus Egyeteme*

Dr. Frigerio kiterjedtebb megközelítést választott a Szcientológia elemzésére. Őt különböző, a társadalomtudósok által használt módszertanra támaszkodott: (1) egy „lényegi” megközelítést, amely egy vallást a gyakorlóinak vallási tapasztalatai alapján vizsgál, (2) egy „összehasonlító” megközelítést, amely a vallást megkülönbözteti más értelmi rendszerek-

től, (3) egy „funkcionális” megközelítést, amely a vallást aszerint vizsgálja, hogy milyen következményei vannak az élet más területein, (4) egy „analitikus” megközelítést, amely a vallást azokon a különböző módokon keresztül vizsgálja, ahogy az kifejezi magát, valamint (5) az úgynevezett „elkülönítő” megközelítést, amely azokra a vonatkozásokra összpontosít, amelyeket a kultúra vallásosként ismer el. Kimerítő elemzése végén Dr. Frigerio azt a következtetést vonta le, hogy „a Szcientológia minden olyan szempontból vallás, ami a szó társadalomtudományi

A vallás meghatározása egy pluralista társadalomban

definíciójának jelenlegi tárgyalása során előkerült”.

5. Dr. Frank K. Flinn

*a vallástudományok társprofesszora,
Washington Egyetem,
Missouri állam, USA*

Dr. Flinn 1962. óta tanulmányozza a születő vallásokat. Ő a fent már tárgyalt, klasszikus háromágú megközelítést választotta, és arra a következtetésre jutott, hogy a Szcintológia kétségbevonhatatlanul vallás: „Habozás nélkül kijelenthetem: a Szcintológia Egyház hiteles vallás. Rendelkezik a világszerte ismert vallások összes lényeges jegyével: 1) jól definiált hitrendszer, 2) amely vallási gyakorlattá (pozitív és negatív viselkedési normák, vallási rítusok és ceremóniák, cselekedetek és szertartások) lényegül át, és 3) együtt tartja a hívők egy csoportját egy más vallásokétól megkülönböztethető, felismerhető vallási közösségben.”

6. Fumio Szavada

*Jui-Itszo Sinto titkainak
nyolcadik őrzője*

Szavada úr Japán egyik legelső szakértője vallási ügyekben, továbbá korábban igazgatója volt a Sophia Egyetemen. Szavada, mint ázsiai tudós, Japán legrégibb vallásának vezetője, egyedülálló nézőpontot vett a Szcintológia elemzéséhez. Feladatát a vallás japán meghatározásának irányából közelítette meg: „tanítani az eredetet, tanítani az eredet forrását”. E próba kiállításán túl, ahhoz hogy a vallási szervezetet Japánban vallásként ismerjék el, „terjesztenie kell tanításait, vallási szertartásokat kell végeznie, és képeznie kell a híveket”. Szavada úr egyértelműen azt a következtetést vonta le, hogy „a Szcintológia mindezen dolgokat megteszi”. Ahogy utána megjegyezte: „Japán olyan ország, ahol a vallások hangsúlyt helyeznek az egyén lelki képességeinek növelésére. Japán nézőpontból a Szcintológia tényleg egy, a már itt levő más vallásokhoz hasonló vallás. ...Inkább hasonlít a japán vallásokhoz, mint a nyugatiakhoz,

és ezért nem értik nyugaton, hiszen nem hasonlít a főbb vallásokhoz.”

7. Prof. Urbano Alonso Galan

*teológus és filozófus,
Madrid*

Alonso professzor is a háromágú megközelítés egyik adaptációját használta fel, a dogmára, a rituáléra, a szervezetre és a szellemi célra összpontosítva. Megállapította, hogy a Szcintológia magába foglalja a következőt: „személyek közössége, akik egy komplex hiedelemtömeeggel egyesültek, a végtelen, a szent keresésében, igyekezve az embert helyes viszonyába elhelyezni az istenséggel”, és azt a következtetést vonta le, hogy „a Szcintológia hiánytalanul teljesíti azokat a követelményeket, amelyeket bármely vallással szemben támasztani lehet”.

Ezen jól megalapozott, mélyreható és kiegyensúlyozott szakértői véleményeket tucatnyi másik támasztja alá. Összességükben a „morális szempontból semleges” szabványokat használó vélemények a vallásos gondolkodás és gyakorlat elemzésének igen változatos megközelítéseit szemlélte. Egyértelmű a döntésük, hogy a Szcintológia minden tekintetben hiteles vallás.

Ezen szakértői vélemények mindegyike lenyűgözően írja le bármely vallás lényegi jellemzőit, valamint azt, hogy ezen jellemzők hogyan nyilvánulnak meg a Szcintológiában. Már ezeket olvasva is sokat nyer az ember, de további dimenziók nyílnak azáltal, ami ezután következik: a Szcintológia vallás leírása, amely félreérthetetlenül bemutatja hittételeinek, gyakorlatának és szervezetének transzcendens kiterjedéseit. E fejezeteket olvasva könnyedén megérthető, hogy a Szcintológia hogyan osztja más vallások alapvető jellemzőit, és hogyan látja el a fentiekben bemutatott általános funkciókat. S még talán egy ennél is fontosabbat érthet meg az olvasó – hogy a Szcintológia milyen eltökélten szenteli magát annak, hogy a lelki megváltás gyakorlati és elérhető eszközét felajánlja az embernek.